

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Finlandssvensk genrepedagogik

Westerlund, Anders

Published in:

Arena : medlemsblad för Svenska modersmåsläraryöreningen i Finland r.f

Published: 01/01/2023

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Westerlund, A. (2023). Finlandssvensk genrepedagogik. *Arena : medlemsblad för Svenska modersmåsläraryöreningen i Finland r.f.* (2), 40-42. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402238449>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Finlandssvensk genrepedagogik

Verktygsbacken. Skrivpedagogik för alla. Utgiven av Skrivande skola och Annette Kronholm. Sydostens landskapsförbund 2023. 87 sidor. Tillgänglig online: <https://skrivandeskola.fi/>

Skolutvecklings- och fortbildningsprojekt "Skrivande skola" (2020–23) har fått stor – och välförtjänt! – uppmärksamhet de senaste åren. För finlandssvenska förhållanden har det rört sig om en omfattande satsning som engagerat 350 lärare och 2500 elever i 8 skolor, plus pilotskolan i Nykarleby. I *Arena* nr 1, 2023, ingick en rad artiklar om projektet, med anledning av det slutseminarium som arrangerades i Helsingfors den 10 maj 2023.

Vid seminariet lanserades även den skrivdidaktiska handledningen *Verktygsbacken*, med underrubriken "Skrivpedagogik för alla", som projektet utmyntat i. Den består av en koncentrerad teoridel riktad till lärare, följd av en rik uppsättning layoutmallar och checklistor för elevbruk.

Det ska genast sägas att det inte varit någon avundsvärd uppgift projektledaren Annette Kronholm haft när hon sammanställt teoridelen. Att på bara 20 sidor säga allt som borde sägas om skrivdidaktik med tanke på den primära målgruppen (ämneslärare i årskurs 7–9) är sannerligen utmanande. Lejonparten av de kritiska synpunkter som kan riktas mot framställningen är orättvisa såtillvida att inte ens handböcker på flera hundra sidor nödvändigtvis lyckas inkludera allt. Min avsikt här är att diskutera

den skrivdidaktik som kommer till uttryck i boken och de val som gjorts.

"Skrivkunnighet är framför allt ett demokratiprojekt", slår Kronholm fast i förordet, men betonar även skrivande som något "existentiellt, emancipatoriskt och kreativt". För att möta de allt högre krav som ställs på elevers skrivkompetens med tanke på framtidens utmaningar förespråkar hon "en skrivstärkande skola" med funktionellt skrivande i många olika genrer och kontexter i skolans alla ämnen.

En förutsättning för att den visionen ska kunna förverkligas är en kollegial samsyn där lärare i alla ämnen är medvetna om det ämnesspecifika skrivandets roll och kan fungera som skrivande förebilder.

Vilken genrepedagogik?

Det omfattande språk- och skrivstöttande undervisnings-sätt projektet "Skrivande skola" står för har enligt handledningen "inspirerats av genrepedagogiken". Men eftersom det finns flera former av genrepedagogik är det synd att det i *Verktygsbacken* inte funnits utrymme för en närmare diskussion kring och motiveringar av de val som gjorts i projektet.

Det är förstås inget självändamål att ha renlärliga tillämpningar av en viss variant och givetvis ska didaktiska modeller alltid anpassas till den kontext där de används. Men det är till exempel lite förvånande att den ideologiska dimensionen i den ursprungliga australiensiska genrepedagogiken inte synliggörs fastän demokratiaspekten lyfts fram som en utgångspunkt för "Skrivande skola".

"Det primära syftet med genrepedagogiken är alltså att skapa tydlighet och skrivramar inför, under och efter skrivprocessen", heter det i *Verktygsbacken*. Ja, på ett plan är det så, men den programförklaringen låter ändå snarast som riktlinjer för den genrepedagogiska cirkelmodellen.

Genrepedagogiken siktar högre. Språk – och i synnerhet skriftspråk – är ett redskap för kunskap och makt. Eleverna har på grund av till exempel varierande språkkunskaper och olika förutsättningar att erövra det skriftspråk som behövs för ett fullvärdigt deltagande i samhället. För att även elever med svagare språkkunskaper eller utan välutbildade föräldrar ska få jämlika möjligheter förordar genrepedagogiken explicit genreundervisning, bland annat med hjälp av cirkelmodellen.

Den här vitala demokratiaspekten tangeras flera gånger i *Verktygsbacken*, men artikuleras inte helt på det sätt den förtjänat. Kanske beror

det på att handledningen mera har fokus framåt, på elevernas skrivutveckling i skolan, än bakåt, på vad de har med sig från förut.

På tal om hur genrepedagogiken presenteras tas inte heller Hallidays systemisk-funktionella lingvistik upp till diskussion, fastän den är en central del av genrepedagogiken. Det är fullt förståeligt att SFL-dimensionen – som till och med många lärare i svenska och litteratur kan känna sig främmande för – inte bedömts vara ett användbart redskap för hela lärarkollegier. Men resultatet är hur som helst att genrepedagogiken i praktiken reducerats till cirkelmodellen. Detta är i och för sig ofta fallet, men SFL-anhängare hävdar att en rejäl del av den språkutvecklande potentialen då går förlorad.

Cirkelmodellen

Verktygsbacken ger en lättillgänglig översikt över den genrepedagogiska cirkelmodellen. Ett utmärkt drag i presentation av de fyra faserna i skrivprocessen är att *verben* betonas, det handlar

Skrivande skola
Annette Kronholm

om att väcka intresse, få förebilder, modellera tillsammans och skriva. Däremot finns det i genomgången av de olika faserna vissa tyngdpunktsförskjutningar jämfört med flera andra beskrivningar av cirkelmodellen.

I fas ett arbetar läraren med elevernas förförståelse och förkunskaper och väcker intresse för ämnet. Det som handledningen däremot, något förvånande, inte tar upp är den språkliga dimensionen, det vill säga det aktiva arbetet med till exempel den vokabulär och de språkliga strukturer som sedan ska användas i skrivandet. Inte minst med tanke på L2-elever är detta arbete viktigt. Andraspråksperspektivet är över lag relativt osynligt i *Verktygsbacken*.

Kanhända är det underförstått att det ämnesspecifika språket står i centrum när läraren "aktiverar ämneskunskaper", men här missar handledningen en gyllene chans att exemplifiera hur språkstöttande arbete kan genomföras i praktiken.

I den andra fasen ligger tyngdpunkten på "en mer genrefokuserad närläsning av modelltexter". Det ges exempel på olika former

av aktiv närläsning, individuellt, i par eller helklass. Textarbetet gäller både form och innehåll, men för att riktigt framhäva genredimensionen hade det varit önskvärt med konkreta exempel. Att dekonstruera text är krävande för vem som helst – även lärare behöver rejält med stöd i denna fas.

Att eleven förstår modelltextens innehåll och struktur är ett viktigt steg i processen mot den egna texten, via det gemensamma skrivandet i fas tre. Men i *Verktygsbackens* version av cirkelmodellen är kopplingen mellan fas två och tre svag: I fas två dominerar läsarperspektivet, med få explicita framåtblickar mot skrivandet, medan fas tre mest handlar om kollaborativt skrivande i allmänhet, utan explicit tillämpning av lärdomarna från fas två. Även det genrespecifika lyser plötsligt med sin frånvaro.

Att det kollaborativa skrivandet betonas är i sig inget problem, tvärtom! Handledningen har helt rätt i att det individuella skrivandet länge dominerat helt i skolan. Det är absolut viktigt att, som i *Verktygsbacken*, ge exempel på olika upplägg för skrivande tillsammans med kamrater eller i helklass.

Även i beskrivningen av den fjärde fasen betonas att den text som en skrivprocess i dag utmyntar i allt oftare skrivs kollaborativt, och att multimodalt innehåll likaså blivit vanligare. Sambandet mellan de fyra faserna förtydligas i viss mån, medan genreperspektivet kommer in genom anknytning till formatmallarna som ingår i handledningen.

Att ha "korta men tydliga" instruktioner till skrivuppgifter kan vara ett sätt att skapa trygghet. Boken erbjuder en alldeles utmärkt lista över användbara uppgiftsverb i åsikts-, fakta- och berättargenrer. Både med tanke på exakthet och variation lönar det sig verkligen för läraren att välja ett för respektive uppgift lämpligt verb!

Sammantaget ger *Verktysbackens* version av cirkelmodellen det kollaborativa en större roll, medan den lärarstyrda delen av processen tonats ned något. Med tanke på hur mycket lärarstöttningen betonas i handbokens introduktion till genrepedagogiken är det förvånande sällan lärarens arbete omtalas som just *stöttning* i de olika faserna. Förhoppningsvis ger beskrivningen av cirkelmodellen lärare inspiration till att fördjupa sig i genrepedagogik, utrymmesbristen gör som sagt att mycket helt enkelt inte ryms med i *Verktysbacken*.

Skrivstöd

Efter den skrivdidaktiska introduktionen följer i bokens andra del 50 sidor med material riktat till elever: kopieringsunderlag med layoutmallar, checklistor och olika former av andra skrivstöd. Materialet är på det stora hela genomtänkt och användbart. Genom att erbjuda olika layoutmallar för åk 1-3, 4-6 och 7-9 kan progressionen i skrivutvecklingen stödjas.

Hänvisningsteknik är rent generellt ett komplicerat område där det finns otaliga detaljer att ta ställning till. *Verktysbacken* presenterar en rimlig, skolanpassad kompromiss, med riktlinjer som täcker de vanligaste frågorna. Lite bakvänt känns det att kursivera rubriker på tidningsartiklar medan tidningsnamn är okursiverade, men det hänger samman med att kursiv stil genomgående används för titlar och rubriker. "Att behärska hänvisningsteknik är att vara källkritisk", är däremot ett förvirrande påstående – ifall det ska läsas som en definition av källkritik.

På detaljnivå finns några felaktigheter i fråga om citat- och referatteknik, som att komma-tecken saknas före anföringsverb. Och fastän handledningen

uttryckligen säger "Använd två likadana citattecken" blir det ändå fel i följande avsnitt med ämnesspecifika skrivstöd där ett uppochnervänt citattecken dyker upp gång på gång. Med det typsnitt som används förblir det också oklart om det är bindestreck eller tankstreck som används.

Det mesta av bristerna kan ändå kategoriseras som korrekturfel och illustrerar på samma gång hur mycket det finns att hålla reda på när det gäller formella detaljer. Förstås är det extra olyckligt när felet förekommer i dokument som ska fungera som modeller för eleverna.

Genrefrågan – i repris

I och med att genretänkande präglat projektet "Skrivande skola" är det frestande att försöka läsa även *Verktysbacken* med genreglasögon. Handledningen är på flera sätt uttryck för en hybridgenre. Att den första och andra delen av boken vänder sig till olika målgrupper är helt i sin ordning: lärarna får teorin och lärarhandledningsmaterial, eleverna skrivstöd som är anpassade för dem.

Den del som riktar sig till lärarna har även den hybridkaraktär. En fungerande lösning är att använda fotnoter för hänvisningar till forskning och för tilläggförklaringar, i stället för att belasta den löpande texten med sådan information. Det som däremot bryter med handboksutlägget är integreringen av information om projektet "Skrivande skola" som gör att delar av texten mera har karaktär av slutrapport än lärarhandledning. Ibland bygger råden som ges på praktiska erfarenheter från projektet, ibland på skrivdidaktisk forskning.

Verktysbacken går kort in på den kritik som riktats mot genrepedagogiken. Om undervisningen mera får fokus på styrning än stöttning finns det en risk att det hela utmynnar i "normativ genreformalism". Boken varnar med all rätt för att låta materiella skrivstöd som layoutmallar ersätta lärarens aktiva stöttning. Mallarnas syfte är att skapa trygga

ramar, men om de blir slutmålet strypps kreativiteten effektivt.

Som jag ser det är den kritiska punkten just implementeringen. Det är inte bara elever som behöver stöttning, även lärare behöver tillräckligt med stöttning för att exempelvis använda formatmallar som ett redskap som bidrar till progression i elevernas skrivande. Den kollegiala kompetensutveckling som "Skrivande skola" satsat på är ett fruktbart drag för att minska risken för en instrumentaliserad genrepedagogik.

Summa summarum erbjuder *Verktysbacken* en övertygande vision för en skrivstark skola med mångsidiga arbetssätt, förankrade i genrepedagogik. Med tanke på hur få skrivdidaktiska handledningar som ser dagens ljus i Svenskfinland är varje nytt bidrag ytterst välkommet. Vi ska utgå från att *Verktysbacken* kommer till flitig användning och kan inspirera många lärare och lärarkollegier till samordnade satsningar på skrivdidaktisk kunskapsutveckling!

ANDERS WESTERLUND